Knjižničarske novice

Vesna Trobec, Mestna knjižnica Ljubljana

Mestna knjižnica na obisku v Avstriji: Erasmus+ sledenje na delovnem mestu

Uvod

Vodje območnih enot in strokovnih služb smo se jeseni 2025 v okviru strokovnega kolegija Mestne knjižnice Ljubljana udeležili tridnevnega delovnega obiska v avstrijskem mestu Wiener Neustadt (Dunajsko Novo mesto). Obisk je potekal v okviru mednarodnega projekta Erasmus+ – sledenje na delovnem mestu (Job Shadowing), katerega namen so bili izmenjava dobrih praks, pridobivanje novih strokovnih znanj ter krepitev mednarodnega sodelovanja na področju knjižnične dejavnosti.

Mestna knjižnica Ljubljana v okviru akreditacije Erasmus+ za izobraževanje odraslih izvaja štiri oblike mobilnosti: sledenje na delovnem mestu, udeležbo na tečajih, obiske tujih strokovnjakov ter skupinsko mobilnost učečih se odraslih.

Delovni obisk v Wiener Neustadtu je bil usmerjen v spoznavanje organizacije knjižničnih storitev Centralne splošne knjižnice (Bibliothek im Zentrum), kreativnice – Inovation Lab, upravljanja knjižničnih prostorov, storitev knjižnice ter izobraževanja knjižničnega osebja.

Program obiska je vključeval tudi vpogled v avstrijski knjižnični sistem ter izmenjavo izkušenj z avstrijskimi kolegi o izzivih in priložnostih sodobnih splošnih knjižnic. Avstrijski kolegi so predstavili organizacijo dela, sistem izobraževanja knjižničnega osebja in načine spremljanja potreb uporabnikov.

Obisk smo nadgradili z ogledom dveh knjižnic v mreži Dunajske splošne knjižnice (Büchereien Wien) kot primerov dobrih praks splošnih knjižnic v večjem urbanem okolju in Avstrijske narodne knjižnice. V prispevku se bom osredotočila na inovativen organizacijski model knjižnice, knjižnični enoti na Dunaju ter na posebnosti pri zaposlovanju kadrov v avstrijskem knjižničnem sistemu ter izobraževanju zaposlenih.

1 Inovativni organizacijski modeli knjižnic

1.1 Povezovanje visokošolske in splošne knjižnice v Wiener Neustadtu

Gostiteljica našega obiska je bila Fachhochschule Wiener Neustadt Univerze za uporabne vede, v kateri delujeta Centralna splošna knjižnica in visokošolska knjižnica (Bibliothek im Zentrum). Centralna splošna knjižnica ni samostojna enota, temveč je vključena v delovanje visoke strokovne šole, skupaj z dvema drugima knjižničnima lokacijama visokošolske knjižnice Campus 1 in Wieselburg.

Knjižnici Campus 1 in Wiesenburg skupaj tvorita eno največjih znanstvenih knjižničnih mrež v tem delu Avstrije. Druga ključna knjižnična enota v tej mreži je **Bibliothek im Zentrum**, ki predstavlja središčno, javno dostopno knjižnično lokacijo v zgodovinskem mestnem jedru.

Knjižnica **Campus 1** se nahaja v izobraževalnem in raziskovalnem kompleksu in je namenjena predvsem študentom, zaposlenim in raziskovalcem univerze. Ponudba vključuje obsežno zbirko strokovnih virov s področij tehnologije, zdravstva, športa, varnosti, prava, jezikov in osebnega razvoja. Poleg klasičnih tiskanih knjig omogoča dostop do številnih digitalnih virov, strokovnih baz podatkov in podpornih storitev za študente, kot sta svetovanje pri iskanju literature in uporaba spletnih raziskovalnih orodij. Knjižnica je zasnovana kot odprt prostor za študij, delo in

raziskovanje.

Knjižnica **Wieselburg** je del istega knjižničnega sistema in deluje kot podružnica s poudarkom na specifičnih strokah, kot so marketing, tržne raziskave, e□poslovanje, energija in trajnost ter živilska industrija. Bralcem omogoča dostop tako do lastnega medijskega fonda kot tudi do vsebin celotne knjižnične mreže univerze, vključno z možnostjo izposoje tiskanih in elektronskih virov ter online raziskovanja.

Ena najbolj zanimivih in inovativnih knjižničnih enot je Bibliothek im Zentrum, ki deluje v samem mestnem jedru Wiener□Neustadta. Ta knjižnica je plod združitve javne mestne knjižnice in akademske knjižnice univerze, kar je v Avstriji edinstven primer integracije znanstvene in javno dostopne knjižnice pod eno streho. Ponudba obsega tako klasične knjižnične storitve – izposojo knjig, časopisov in drugih medijev – kot tudi bogat program dogodkov, delavnic, bralnih ur in kulturnih aktivnosti. Knjižnica se tako ne osredotoča zgolj na študijske potrebe, ampak je tudi družbeno in kulturno središče za vse generacije.

Centralna splošna knjižnica Wiener Neustadt je bila ustanovljena leta 2019. Ob širitvi kampusa so visokošolski ustanovi priključili prostore nekdanjega karmeličanskega samostana, jih celostno prenovili in prilagodili potrebam študentov strokovne šole ter splošni knjižnici.

To je prvi primer v Avstriji, ko v okviru ene institucije delujeta splošna in visokošolska knjižnica, ki sta vsebinsko, prostorsko, pravno in finančno ločeni, vseeno pa povezani na organizacijski in operativni ravni. Univerzitetna knjižnica je primarno namenjena študentom in zaposlenim na visoki strokovni šoli, splošna knjižnica pa širši lokalni skupnosti. Knjižnici sta ohranili ločena financerja (Centralno splošno knjižnico financira mesto Wiener Neustadt) in različna profila zbirk (študijsko-raziskovalna vs. splošna), vendar imata skupno upravo in enoten knjižnični tim, kar omogoča racionalnejšo organizacijo dela, širši nabor storitev in daljši odpiralni čas knjižnic.

Zaposleni v splošni knjižnici so poudarili nekaj prednosti in slabosti združitve dveh različnih tipov knjižnic v eno ustanovo. Prednosti se kažejo v racionalnejši rabi virov, kot so skupni prostori, kadri in infrastruktura; možnosti daljšega odpiralnega časa knjižnic in širšega nabora storitev; povečani vidnosti knjižnice v lokalnem okolju; medsebojnem učenju zaposlenih in prenosu znanj med splošnim in visokošolskim knjižničarstvom ter fleksibilni rabi prostorov, ki se prilagaja času in potrebam uporabnikov.

Slabosti pa se kažejo v zahtevnejši organizaciji dela in usklajevanju prioritet med dvema različnima knjižnicama; prekrivanju interesov različnih ciljnih skupin; potrebi po jasni komunikaciji identitete obeh knjižnic, da uporabniki razumejo razlike v storitvah, ter v kompleksnejšem finančnem in upravljavskem modelu zaradi različnih financerjev.

Model povezovanja splošne in visokošolske knjižnice v Wiener Neustadtu je zanimiv in potencialno uporaben primer tudi za slovenski prostor, zlasti v manjših ali srednje velikih mestih, kjer delujejo visokošolske ustanove in hkrati obstaja potreba po sodobni splošni knjižnici. Takšen model bi lahko prispeval k učinkovitejši rabi javnih sredstev, večji odprtosti akademskih institucij ter krepitvi vloge knjižnice kot skupnostnega središča.

1.2 Prostorska zasnova in delitev glede na potrebe uporabnikov

Prostori Centralne splošne knjižnice so zasnovani premišljeno in funkcionalno glede na raznolike potrebe študentov in splošne javnosti:

Tihi prostor za študij in učenje je v študijski dvorani *Lesesaal*, umeščeni v nekdanji cerkveni ladijski prostor. To je reprezentativen in svetel prostor, ki je v dopoldanskem času namenjen predvsem študentom, v popoldanskem času pa se preoblikuje v prireditveni prostor za dogodke splošne knjižnice. Na balkonu so urejeni učne niše, skupinske sobe in računalniška delovna mesta.

Slika 1: Študijska in prireditvena dvorana »Lesesaal« v nekdanjem cerkvenem ladijskem prostoru Karmeličanskega samostana (foto: Vesna Trobec)

Skupni prostori za zaposlene so zasnovani kot stičišče sodelovanja in neformalnega druženja. Namenjeni so tedenskim sestankom, skupinskemu delu in internim dogodkom. Zaposleni imajo na voljo čajno kuhinjo ter teraso, kar pozitivno vpliva na delovno klimo in timsko povezanost.

Slika 2: Terasa za druženje in malico zaposlenih Centralne splošne knjižnice Wiener Neustadt (foto: Nataša Grubar Praček)

Slika 3: Prostori za druženje in malico zaposlenih Centralne splošne knjižnice Wiener Neustadt (foto: Nataša Grubar Praček)

Prostori Centralne splošne knjižnice so v kletnih prostorih nekdanjega samostana, kar daje knjižnici razgibano strukturo, slabost pa je pomanjkanje naravne svetlobe in zračnosti.

Uporabnikom so na voljo raznoliki kotički: za brskanje po gradivu, branje, delo, druženje, prebiranje časopisov in preživljanje prostega časa. Dostop je prilagojen tudi invalidom ter uporabnikom z demenco, ki se do knjižnice lahko pripeljejo z dvigalom, orientacija v prostoru pa je vidna in razumljiva.

Slika 4: Oddelek s kriminalkami Centralne splošne knjižnice Wiener Neustadt (foto: Vesna Trobec)

Slika 5: Kotiček za branje Centralne splošne knjižnice Wiener Neustadt (foto: Vesna Trobec)

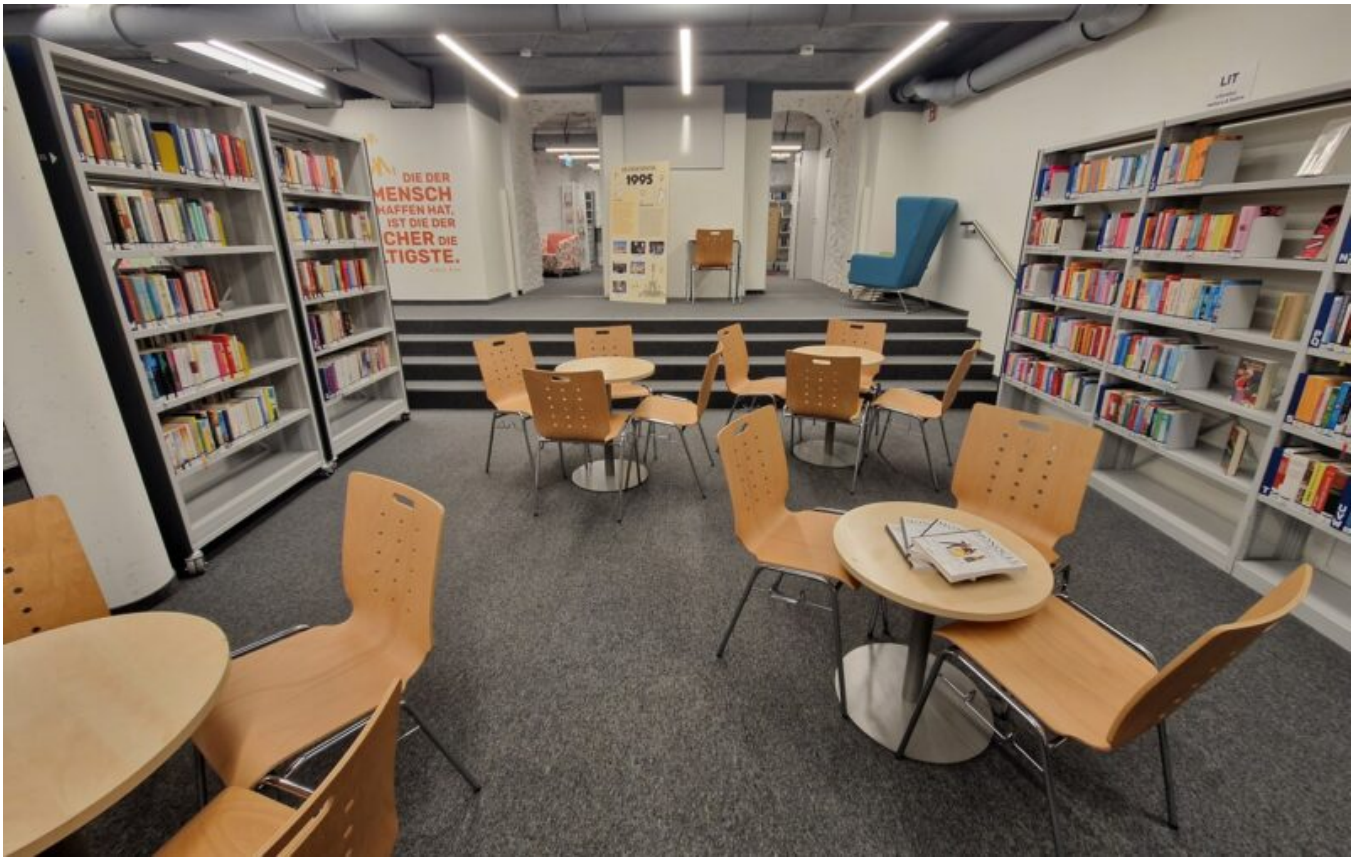

Slika 6: Kotiček za branje Centralne splošne knjižnice Wiener Neustadt (foto: Vesna Trobec)

Slika 7: Kotički za branje in prebiranje časopisov (foto: Vesna Trobec)

V Centralno splošno knjižnico je včlanjenih približno 6000 članov, v zbirki pa hranijo več kot 90.000 enot tiskanega

gradiva in več kot 400.000 elektronskih virov. Članstvo v knjižnici je brezplačno. Na voljo imajo tudi nekaj slovenskih knjig, med drugim ponujajo knjige tudi v romunskem, poljskem in ukrajinskem jeziku glede na potrebe prebivalcev Wiener Neustadta. Ena od zanimivih ponudb je tudi knjižnica semen, tam si ljudje lahko brezplačno vzamejo ali prinesejo semena rastlin in zelenjave.

Knjižnica se razvija tudi naprej, saj v prihodnje načrtujejo širitev bralnih in učnih prostorov ter ureditev okolice, ki bo namenjena projektom vrtičkarstva in dejavnostim za skupnost.

Otroški in mladinski oddelek: v knjižnici imajo otroci in mladostniki lastna, jasno ločena oddelka z območjema za igro, prosti čas in uporabo igralnih konzol. Na otroškem oddelku izstopata uporaba in izposoja igračk Tonies, ki so v Avstriji in Nemčiji izjemno priljubljene. To so figurice, ki se postavijo na *Toniebox* – mehko, robustno avdionapravo za otroke. Vsaka figurica vsebuje zvočno vsebino (pravljice, pesmi, zgodbe, poučne vsebine) in deluje po načelu *figurica = zgodba*. Sistem omogoča samostojno izbiro vsebin, zato je zelo primeren za najmlajše otroke, obenem pa so uporabne tudi za učenje nemščine v predšolskem obdobju.

Slika 8: Igračka Tonies (foto: Vesna Trobec)

Slika 9: Otroški oddelek Centralne splošne knjižnice Wiener Neustadt (foto: Vesna Trobec)

Slika 10: Otroški oddelek Centralne splošne knjižnice (foto: Marjeta Kamenšek)

1.3 Knjižnica kot tretji prostor: primer Dunajske centralne knjižnice ter knjižnične enote Neue Landgut

Dunajska mestna knjižnica ima v svoji mreži 37 knjižnic, ki so razpršene po vsem mestu in ponujajo 1,4 milijona enot knjig, filma, glasbe in drugih gradiv, 250.000 CD-jev, DVD-jev, Blu-ray diskov in igralnih konzol ter kar 90.000 elektronskih in zvočnih knjig.

Obiskali smo dve njihovi enoti. **Dunajska centralna knjižnica ali** *Knjižnica na tirih* **(Hauptbücherei am Gurtel)** na Urban-Loritz-Platzu je bila zgrajena leta 2003 neposredno nad postajo metroja, tako da lahko vsak obiskovalec s postaje metroja vstopi neposredno v knjižnico.

Slika 11: Zunanji vhod v Dunajsko centralno knjižnico (foto: Nataša Grubar Praček)

Zanimivo je, da uporabnikom ponujajo obsežne zbirke neknjižnega gradiva, izposojajo družabne igre in že omenjene igračke Tonies. Visok delež neknjižnega gradiva jasno kaže, da avstrijske knjižnice kljub digitalizaciji ohranjajo in zavestno razvijajo vlogo posrednika fizičnih formatov in razumejo knjižnico kot kulturno-izobraževalno infrastrukturo za vsakdanje življenje. To je v nasprotju z drugimi evropskimi knjižnicami, v katerih neknjižno gradivo, kot so glasbene

zgoščenke ter DVD-filmi, izginja iz knjižnične ponudbe in bolj prehajajo na digitalne vire.

V knjižnici zaznavajo tudi večjo izposojo družabnih in videoiger ter interaktivnih otroških medijev, s katerimi nagovarjajo družine, mlade, uporabnike več generacij in priseljence ter krepijo socialno funkcijo knjižnice (skupno igranje in druženje). Avstrijske knjižnice ne razumejo digitalizacije kot nadomestilo, ampak kot dopolnilo, fizična izposoja še vedno ostaja glavna storitev knjižnic.

Slika 12: Oddelek neknjižnega gradiva v Dunajski centralni knjižnici (foto: Nataša Grubar Praček)

Slika 13: Notranjost Dunajske centralne knjižnice (foto: Vesna Trobec)

Knjižnično gradivo v Dunajski centralni knjižnici je razdeljeno na šest vsebinskih oddelkov. Vsak oddelek ima svojo barvo, svoje nadstropje, jasno tematsko opredelitev, gradivo, ki spada na določen oddelek, pa ima tudi enake barvne oznake na hrbtiščih knjig ter drugem gradivu. To omogoča lažjo orientacijo obiskovalcev in bolj intuitivno iskanje gradiva. Razdelitev gradiva po vsebinah je tako precej drugačna od klasične klasifikacije UDK in postavitve gradiva.

Knjižnica je razdeljena na naslednje oddelke:

Lokalno-regionalno-globalno (rdeča, 2. nadstropje) – prosti čas, šport, slovarji, države in potovanja, Dunaj in Avstrija,

zgodovina, kulturna in socialna antropologija

Zorni kot/Perspektive (siva, 2. nadstropje) – družba in politika ter mediji, pravo, filozofija, medicina in zdravje, izobraževanje, psihologija, religija in ezoterika

Otroški planet (oranžna, 3. nadstropje) – otroške knjige, slikanice, stripi in manga, otroške knjige v tujih jezikih, slikanice, DVD-ji, avdioknjige, konzolne igre, umetniška knjižnica

Umetniška soba (modra, 3. nadstropje) – CD-ji, DVD-ji, Blu-ray diski, plošče, gledališče, ples in film, glasba, note, umetnost in oblikovanje ter arhitektura, stripi in manga

Know How (zelena, 3. nadstropje) – znanost in matematika, tehnologija, informacijska tehnologija in računalništvo, zaposlitev in kariera, poslovanje

Letna članarina je 32 evrov, za dijake in študente 9,60 evra, za otroke do 18. leta starosti članarine ni. Zamudnine in članarine lahko uporabniki poravnajo na posebnem avtomatu in s plačili ne obremenjujejo zaposlenih na pultu.

Dunajska centralna knjižnica je opremljena tudi s prosto dostopnimi uporabniškimi računalniki, večina delovnih mest je namenjenih učenju in branju, nekatera tudi poslušanju glasbe, gledanju filmov ter poslušanju vinilnih plošč, ki jih obiskovalci lahko prinesejo tudi s seboj.

Slika 14: Izposoja in poslušanje vinilnih plošč (foto: Nataša Grubar Praček)

Slika 15: Izposoja in poslušanje vinilnih plošč (foto: Nataša Grubar Praček)

Na voljo je tudi brezplačen brezžični internet, ki ga lahko uporabljajo vsi, ki imajo prenosni računalnik ali tablico. V ponudbo je vključena tudi uporaba Austria Kiosk, digitalne zbirke e-časopisov Avstrijske tiskovne agencije (APA). Avstrijski in mednarodni dnevni časopisi, revije in strokovni mediji so na voljo v obliki e-časopisov (kot datoteke PDF).

Arhitekturno lepa knjižnica pa žal nima vgrajenih klimatskih naprav, zato je ob vročinskih valovih v višjih nadstropjih knjižnice precej neprijetno tako za uporabnike kot zaposlene. V tem smislu problem pregrete knjižnice ni zgolj vprašanje udobja, temveč opozorilo, da je čas za temeljit premislek o tem, kako se načrtujejo javne stavbe, kot je knjižnica. Podnebne spremembe niso več prihodnji scenarij, temveč sedanjost – arhitektura knjižnic pa bo morala v prihodnje temeljiti na trajnostnih in zelenih rešitvah, saj se bodo le tako prilagajale podnebnim spremembam.

Slika 16: Informacijski pult Dunajske centralne knjižnice (foto: Nataša Grubar Praček)

Knjižnica Neues Landgut je najnovejša enota Dunajske mestne knjižnice. Odprli so jo februarja 2025 v dunajskem okrožju Favoriten v pritličju stanovanjskega kompleksa. Z več kot 900 m² površine je ena večjih mestnih knjižnic in del novega mestnega območja Neues Landgut.

Slika 17: Stanovanjski kompleks – v pritličju knjižnica (foto: Vesna Trobec)

Knjižnica je zasnovana kot sodoben »tretji prostor« za srečevanje, učenje in kulturne dejavnosti. Poleg klasične izposoje gradiva vključuje tudi kavarno, Knjižnico reči in kreativni prostor za delavnice. V zbirki je približno 43.000 enot (knjige, filmi, glasba, igre in digitalni mediji). Uporabnikom je na voljo več kot 50 učnih in bralnih mest, brezplačen Wi-Fi ter računalniška mesta.

Pomemben del ponudbe je Knjižnica reči, v kateri si lahko uporabniki poleg knjig izposodijo tudi različne predmete za vsakdanjo rabo, na primer orodje, e-bralnike ali gospodinjske naprave. V knjižnici deluje tudi kreativnica, opremljena s 3D-tiskalnikom, rezalnim ploterjem, šivalnimi stroji ter studiem za manjše videoprojekte. Ti prostori so namenjeni delavnicam, izobraževanjem in ustvarjalnim projektom, zlasti za mlade.

Poseben poudarek je namenjen tudi otrokom, mladim in družinam. Knjižnica ima velik otroški oddelek, prostor za šolske skupine in vrtce ter organizira redne programe za spodbujanje branja, kot so pravljične ure, delavnice in kulturni dogodki.

Slika 18: Otroški oddelek knjižnice Neue Landgut (foto: Vesna Trobec)

Knjižnica uporablja tudi koncept Open Library, ki omogoča samostojno uporabo prostora tudi zunaj rednega delovnega časa. Uporabniki lahko z veljavno člansko izkaznico vstopijo v knjižnico in si gradivo izposodijo ali vrnejo prek avtomatiziranih naprav. Na ta način je knjižnica dostopna do poznih večernih ur.

Program knjižnice je usmerjen predvsem v lokalno skupnost, vključno z družinami, priseljenci in mladimi iz bližnjega izobraževalnega kampusa. Prostor knjižnice in notranji atrij stanovanjskega kompleksa omogočata organizacijo dogodkov, srečanj in različnih skupnostnih dejavnosti, s čimer knjižnica deluje kot pomembno kulturno in socialno središče soseske.

Slika 19: Notranjost knjižnice Neue Landgut (foto: Saša Mrak)

2 Storitve in prostori za prihodnost

Sodobne knjižnice se vse bolj razvijajo v vključujoče in večnamenske skupnostne prostore, ki se prilagajajo potrebam različnih skupin uporabnikov. Med pomembnejšimi izzivi v prihodnosti sta tudi prilagajanje knjižničnih prostorov starajoči se populaciji, zlasti osebam z demenco, ter razvoj ustvarjalnih prostorov, kot je kreativnica oziroma Innovation Lab, ki ju bom predstavila v nadaljevanju.

2.1 Načrtovanje prostorov za ranljive skupine: DemBib v praksi

Projekt Knjižnica, prijazna ljudem z demenco (Demenzfreundliche Bibliothek ali na kratko DemBib) je pobuda v Avstriji, katere namen je knjižnice razviti v demenci prijazne prostore, ki omogočajo dostop do kulturnih in informacijskih dejavnosti ter njihovim svojcem in skrbnikom.

Projekt poteka v sodelovanju z organizacijami s področja knjižničarstva, izobraževanja odraslih in socialnega varstva, pomembno vlogo pa ima tudi Avstrijsko knjižnično združenje (Büchereiverband Österreichs), ki sodeluje pri razvoju izobraževalnih programov za knjižnično osebje.

Glavni poudarki projekta so usposabljanje knjižničarjev za delo z osebami z demenco, razvoj prilagojenih knjižničnih programov, kot so bralna srečanja, pripovedovanje zgodb in spominske delavnice, oblikovanje dostopnih in prijaznih knjižničnih prostorov ter sodelovanje z lokalnimi zdravstvenimi in socialnimi organizacijami.

Projektu DemBib so se pridružili tudi v Centralni splošni knjižnici Wiener Neustadt. Demenca vpliva na spomin, orientacijo in zaznavanje prostora, zato so knjižnico zasnovali tako, da omogoča lažjo orientacijo, večjo varnost in samostojnost uporabnikov.

Informacijski pult je velik, jasno viden že ob vstopu v knjižnico. Osebje ima aktivno vlogo pri usmerjanju uporabnikov in pomeni ključno orientacijsko točko, kar je za osebe z demenco izjemno pomembno. Ob izhodu so nameščeni knjigomati za samostojno izposojo in avtomatski vračalniki s sortirniki za vse vrste gradiva.

Pri barvni shemi v prostoru prevladujejo nevtralne barve (siva, bela), ki ne povzročajo bleščanja, in so dopolnjene z izrazitimi rdečimi poudarki (sedežne garniture, stoli), ki pomagajo pri prepoznavanju orientacijskih točk.

Talne površine so v mat sivi barvi, talna obloga je brez motečih vzorcev, poti v knjižnici so jasno označene. Signalizacija vsebuje velike, berljive črke z jasnimi simboli. Puščice, označena nadstropja in pregledne tlorisne table so nameščene v višini oči. Osvetlitev je enakomerna, razpršena stropna osvetlitev z linijskimi svetilkami zmanjšuje ostre sence in temne prehode.

2.2 Podpora inovativnosti: Kreativnica – Innovation Lab

V neposredni bližini univerzitetnega središča Campus 1 je Innovation Lab, specializirana enota Centralne splošne knjižnice Wiener Neustadt. Gre za obsežno kreativnico, veliko približno 1100 m², ki deluje kot odprt inovativen prostor za vse generacije.

Uporabnikom so na voljo delavnice za les, kovino in sestavljanje, lasersko graviranje in rezanje, 3D-tiskanje, tekstilni laboratorij ter področja robotike in elektronike. Laboratorij je zasnovan kot t. i. makerspace oziroma fab lab, kar pomeni, da omogoča uporabo profesionalnih orodij in tehnologij za razvoj idej, prototipov ali različnih ustvarjalnih projektov.

Innovation Lab je namenjen širši javnosti – uporabljajo ga lahko študenti, dijaki, podjetniki, raziskovalci ali posamezniki, ki želijo razvijati svoje ideje. Prostor je dostopen 24 ur na dan, vse dni v tednu, kar omogoča fleksibilno uporabo infrastrukture. Pred uporabo morajo uporabniki opraviti obvezno usposabljanje za delo z zahtevnejšimi napravami, kot so varilni aparati, laserski rezalniki ali robotski sistemi. Uporaba laboratorija ni brezplačna, vendar so cene prilagojene tako, da ne pomenijo večje finančne ovire za uporabnike.

Slika 20: Robotska roka Innovation Lab (foto: Nataša Grubar Praček)

Innovation Lab deluje kot platforma za sodelovanje med izobraževanjem, gospodarstvom in lokalno skupnostjo.

Prostor se uporablja tudi za raziskovalne in razvojne projekte, izobraževanja, delavnice ter sodelovanje s podjetji in šolami. Tak model spodbuja inovativnost, razvoj novih tehnologij ter aktivno vključevanje prebivalcev različnih starostnih skupin v ustvarjalne in tehnološke dejavnosti.

Laboratorij je bil odprt leta 2021 in je bil v prvih treh letih zaseden več kot 24.000 ur, pri čemer so bili med najbolj uporabljenimi napravami 3D-tiskalniki in laserski rezalniki. Aktivna skupnost uporabnikov vključuje ljudi med 17. in 69. letom starosti, od dijakov in študentov do podjetij ter upokojencev.

V Innovation Labu so zaposleni strokovni sodelavci, ki skrbijo za delovanje laboratorija, usposabljanje uporabnikov in organizacijo delavnic.

Slika 21: Innovation Lab Campus 1 (foto: Vesna Trobec)

3 Upravljanje človeških virov: vloga prostovoljstva in strokovnega razvoja knjižničarjev in bibliotekarjev

3.1 Analiza modela prostovoljstva v avstrijskih knjižnicah

Knjižnično delovno okolje v Avstriji se razlikuje od slovenskega, zlasti na področju upravljanja človeških virov. V avstrijskih splošnih knjižnicah je bilo leta 2024 1774 redno zaposlenih strokovnih delavcev, kar pomeni približno 10 odstotkov profesionalnega oziroma redno zaposlenega kadra. Ti so zaposleni večinoma v večjih mestnih knjižnicah (npr. Dunaj, Linz, Salzburg), regionalnih knjižnicah in večjih občinskih knjižnicah.

Ocenjuje se, da v knjižnicah dela od 6300 do 9000 prostovoljcev oziroma je 80 odstotkov zaposlenih v avstrijskih splošnih knjižnicah prostovoljcev. To pomeni, da večina knjižnic predvsem v manjših krajih deluje skoraj v celoti na prostovoljni osnovi, prostovoljci delo opravljajo brezplačno ali za simbolična nadomestila.

Takšen model temelji na dolgi tradiciji prostovoljstva in visoki stopnji družbene angažiranosti ter tudi na zaupanju ustanov v prostovoljce. Prostovoljci delujejo pod mentorstvom redno zaposlenih knjižničarjev in praviloma ne opravljajo zahtevnejših strokovnih ali vodstvenih nalog.

Redno zaposleni strokovni delavci opravljajo strokovne, razvojne, vodstvene in organizacijske naloge, skrbijo za kakovost storitev, mentorirajo prostovoljce ter zagotavljajo skladnost dela s strokovnimi in etičnimi standardi.

Prostovoljci sodelujejo pri izposoji in vračilu gradiva, urejanju knjižničnega gradiva, pomagajo uporabnikom pri osnovni uporabi knjižnice, izvedbi delavnic in dogodkov (zlasti za otroke in mladino), nadomeščanju zaposlenih ob bolniških odsotnostih, lažjih administrativnih nalogah ter promociji knjižnice v lokalnem okolju.

Takšna delitev dela omogoča, da se strokovni delavci bolj osredotočajo na razvojne naloge, prostovoljci pa prispevajo k večji odprtosti knjižnice in širši vpetosti v skupnost.

Avstrijska in slovenska zakonodaja se na področju prostovoljstva bistveno razlikujeta. Prostovoljstvo v Sloveniji je zakonsko urejeno z Zakonom o prostovoljstvu in mora dopolnjevati delo redno zaposlenih, ne pa ga nadomeščati. Prostovoljci prav tako ne smejo opravljati nalog, ki so sistemizirane kot delovno mesto. Prostovoljcev zato v knjižnično delo ne vključujemo v večji meri, čeprav je dolgoročno vključevanje prostovoljskega dela smiselno, saj se knjižnica še bolj vključuje v lokalno okolje ter nagovarja določene ciljne skupine, kot so mladostniki.

3.2 Sistematično izobraževanje strokovnih delavcev in karierni razvoj

Avstrijski knjižnično-informacijski sektor prostovoljstvo sistematično podpira tudi z izobraževanji in usposabljanji. Ta so namenjena tako prostovoljcem kot redno zaposlenim knjižničarjem in prilagojena potrebam knjižnic.

Pomembno vlogo pri tem ima Avstrijsko knjižničarsko združenje (Büchereiverband Österreichs – BVÖ), ki na nacionalni ravni izvaja izobraževanje knjižničarjev. Združenje skrbi za stalno strokovno rast zaposlenih v splošnih knjižnicah in poudarja pomen vseživljenjskega učenja, ki je prilagojeno izzivom knjižničnega dela. V Avstriji je formalno izobraževanje za knjižničarje organizirano kot podiplomski program informacijskih in knjižničnih študij, ki ga izvajajo univerze, medtem ko se zaposleni za delo v splošnih knjižnicah večinoma strokovno usposabljajo.

Najpomembnejši program je osnovni knjižničarski tečaj. Program je namenjen zaposlenim in prostovoljcem v splošnih knjižnicah, ki nimajo formalne bibliotekarske izobrazbe. Program običajno vključuje približno od 200 do 300 ur izobraževanja, ki poteka kombinirano (predavanja, delavnice, praktično delo in spletno učenje). Po koncu udeleženci opravljajo zaključni izpit in prejmejo certifikat o opravljenem usposabljanju.

Po osnovnem usposabljanju lahko knjižničarji in prostovoljci nadgrajujejo svoje znanje na različnih specializiranih izobraževanjih v obliki kratkih seminarjev, spletnih tečajev, strokovnih konferenc in delavnic.

Ker avstrijske splošne knjižnice pretežno temeljijo na prostovoljnem delu, sistem izobraževanja posebno pozornost namenja tudi usposabljanju prostovoljcev. Ti lahko opravijo osnovni knjižničarski tečaj, se udeležujejo krajših uvajalnih usposabljanj za delo v knjižnici ter tematskih delavnic, kot so delo z otroki, organizacija prireditev ali digitalna pomoč uporabnikom.

Usposabljanje prostovoljcem omogoča, da pridobijo temeljna bibliotekarska znanja in praktične kompetence, s čimer izboljšujejo kakovost storitev v manjših lokalnih knjižnicah.

Izobraževalni programi, ki jih koordinira Avstrijsko knjižničarsko združenje, omogočajo enotno raven znanja v avstrijskih splošnih knjižnicah. S tem se zagotavlja, da lahko tudi knjižnice, ki imajo pretežno prostovoljni kader, uporabnikom ponujajo kakovostne knjižnične in informacijske storitve. Sistem stalnega izobraževanja hkrati spodbuja profesionalizacijo knjižničnega dela, vseživljenjsko učenje ter razvoj novih kompetenc, ki so pomembne za sodobne knjižnice.

4 Sodelovanje na področju projektov ERASMUS+

Obisk v Centralni splošni knjižnici Wiener Neustadt je bil del našega mednarodnega sodelovanja v projektu Erasmus+. Ključni poudarki teh projektov so mreženje, izmenjava znanj in izkušenj ter dodana vrednost, ki jo mednarodno sodelovanje prinaša knjižnicam in njihovim uporabnikom. Obisk pri gostiteljih smo zaključili z interaktivno delavnico World Café, na kateri smo si skupaj s kolegi ter nosilci različnih projektov Centralne splošne knjižnice izmenjevali izkušnje o poteku izobraževanj, mednarodnem sodelovanju, promociji bralne kulture, upravljanju knjižničnega kadra ter uporabi knjižničnih katalogov in spletnih platform.

Slika 22: Delo po skupinah Wiener Neustadt (foto: dr. Teja Zorko)

Med drugim smo spoznali delovanje nacionalnega bibliografskega sistema Österreichischer Bibliothekenverbund (OBVSG), ki omogoča skupni katalog, izmenjavo bibliografskih podatkov in učinkovitejše upravljanje knjižničnih zbirk.

Razprava je razkrila tudi pomembne razlike med avstrijskim in slovenskim knjižničnim sistemom. Avstrija namreč nima enotnega nacionalnega knjižničnega kataloga, kot je slovenski COBISS, temveč knjižnice večinoma uporabljajo lokalne ali regionalne kataloge, ki so med seboj povezani v različne mreže.

V razpravi o upravljanju kadrov je bil poudarjen tudi sistem t. i. »letečih knjižničarjev«, ki omogoča fleksibilno nadomeščanje odsotnosti zaposlenih v različnih knjižničnih enotah. Takšen pristop prispeva k večji organizacijski prilagodljivosti, hkrati pa lahko zmanjšuje povezanost posameznega knjižničarja z lokalno skupnostjo določene enote. To je kompromis med učinkovitostjo organizacije in lokalno vpetostjo knjižnice, ki odpira zanimiv razmislek tudi v slovenskem prostoru.

Delovni obisk Strokovnega kolegija Mestne knjižnice Ljubljana v Wiener Neustadtu in na Dunaju je ponudil dragocen vpogled v sodobne pristope k organizaciji, upravljanju in razvoju knjižnic v mednarodnem prostoru. Avstrijski primeri so pokazali, kako lahko knjižnice s premišljeno prostorsko zasnovo, inovativnimi storitvami in močnim sodelovanjem z lokalnim okoljem uspešno odgovarjajo na potrebe raznolikih skupin uporabnikov ter prevzemajo vlogo odprtih, vključujočih skupnostnih središč.

Posebej izstopajo povezovanje splošne in visokošolske knjižnice, razvoj knjižnice kot tretjega prostora ter celostno načrtovanje prostorov, prijaznih osebam z demenco. Pomembna spoznanja so bila pridobljena tudi na področju upravljanja človeških virov, pri čemer avstrijski model prostovoljstva in sistematičnega strokovnega izobraževanja poudarja pomen sodelovanja, zaupanja in vseživljenjskega učenja.

Za Mestno knjižnico Ljubljana obisk pomeni spodbudo za nadaljnji razvoj obstoječih praks in uvajanje novih vsebin, zlasti na področju trajnosti, skupnostnih programov in dostopnosti za ranljive skupine. V prihodnosti se odpira prostor za poglobljeno sodelovanje z avstrijskimi partnerji, skupne projekte, strokovne izmenjave in medsebojne obiske.

Obisk se je zaključil z izmenjavo idej za prihodnje sodelovanje in nadgradnjo že vzpostavljenih povezav med Mestno knjižnico Ljubljana in knjižnico Bibliothek im Zentrum. Avstrijski kolegi so izrazili interes za nadaljnje sodelovanje in napovedali tudi povratni obisk v Ljubljano ob prvi priložnosti.

Sofinancira
Evropska unija

»Financirala Evropska unija. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorice in ne odražajo nujno stališč in mnenj Evropske unije ali CMEPIUS-a. Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti organ, ki dodeli sredstva.«